

MAKTAB O'QITUVCHILARIDA O'QUVCHILARNI O'QUV STRATEGIYALARIGA (LEARNING STRATEGIES) O'RGATISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Pulatova Muattar Kurakboyevna,
Samarqand Davlat Universiteti tayanch doktoranti
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.03.1.043>

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim jarayonlari qamroviga kirgan o'quv strategiyalari, pedagoglarning kasbiy rivojlanish tendensiyasi, o'quvchilarning sifatli bilim olishi, o'z ustida mustaqil ishlay olish ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida pedagoglarning roli, o'qituvchi o'zida yangi yondashuvlarni shakllantira olishi va mavjud ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari yuzasidan fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: strategiya, o'quv strategiyasi, pedagog, ta'lim oluvchi, kasbiy rivojlanish, o'quv strategiyalari bo'yicha maslahatchi, oson o'quv uslublarini o'rganish.

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ШКОЛЬНЫХ УЧИТЕЛЕЙ ПО ОБУЧЕНИЮ УЧАЩИХСЯ СТРАТЕГИЯМ ОБУЧЕНИЯ (СТРАТЕГИЯМ ОБУЧЕНИЯ)

Пулатова Муаттар Куракбоевна,
докторант Самаркандского государственного университета

Аннотация: В данной статье рассмотрены образовательные стратегии, входящие в сферу современных образовательных процессов, тенденции профессионального развития педагогов, роль педагогов в процессе формирования у учащихся качественных знаний, умения работать самостоятельно, самого учителя. представлены новые мнения по вопросам развития подходов и развития имеющихся навыков.

Ключевые слова: стратегия, стратегия обучения, педагог, учащийся, профессиональное развитие, консультант по стратегии обучения, легкие стили обучения.

DEVELOPMENT OF SCHOOL TEACHERS' SKILLS TO TEACH STUDENTS TO LEARNING STRATEGIES (LEARNING STRATEGIES)

Pulatova Muattar Kurakboyevna,
Doctoral student of Samarkand State University

Abstract: In this article, educational strategies included in the scope of modern educational processes, the trend of professional development of pedagogues, the role of pedagogues in the process of developing students' quality knowledge, the ability to work independently, the teacher himself has a new opinions on the issues of developing approaches and developing existing skills are presented.

Keywords: strategy, instructional strategy, pedagogue, learner, professional development, instructional strategy consultant, learning easy learning styles.

Bugungi kunda o'quv jarayonini yanada mazmunli tashkil etish maqsadida soha vakillari tomonidan ta'lim berishning innovatsion yondashuvlaridan foydalanish masalasi yuzasidan ko'plab izlanishlar olib borilmoqda. Zamonaviy o'qitish vositalaridan foydalanish bilan bir qatorda, sifatli bilim olish zaruriy ehtiyoj va istiqbolli kelajak kaliti ekanligini o'quvchilari ongiga singdira olish ko'nikmasi har bir pedagogning professiogrammasi tarkibiga kirishi lozimligidan kelib chiqib, pedagoglarda mazkur ko'nikmani rivojlantirish yosh avlodning muvaffaqiyatli hayoti poydevori bo'la oladi deyish mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora tadbirlari to'g'risida"gi PF-79-son Farmoni bugungi kun o'qituvchisining kasbiy kompetentligi, o'z ustida muntazam ishlashi, faoliyatini innovatsion tamoyillar bilan uzviy bog'laganligi, kasbiy trayektoriyasini zamonaviy strategik yondashuvlar asosida tashkil etishini nazarda tutadi.

Pedagogning kasbiy rivojlanishi nuqtai nazaridan o'quvchilarni o'quv strategiyalariga o'rgatish masalasi o'zining yangi yechimlarini kutayotgan yo'nalish sifatida innovatsion takliflarni talab etmoqda.

Hozirgi kunda foydalanilayotgan o'quv strategiyalari ta'lim oluvchining umumiy o'rganish

qobiliyatlarini yaxshilash uchun ishlab chiqilgan usullar va tamoyillar bo‘lib, g‘oyalar, xotiralar, mantiqiy fikrlash, his-tuyg‘ular kabi resurslardan foydalangan holda o‘rganish mazmunini o‘zlashtirish va eslab qolishga yordam berish, o‘z-o‘zini nazorat va tahlil qilish singari amaliyot uchun mo‘ljallangan. Samarali o‘quv strategiyalaridan foydalanish turli xarakter xususiyatlariga ega bo‘lgan o‘quvchilarga xotira va diqqatni jamlash qobiliyatini yaxshilash, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini sifatini oshirish, muammolarni hal qilish qobiliyatini yaxshilashga yordam beradi. O‘quv strategiyalarining yangi ko‘rinishlari o‘quvchilarda o‘z-o‘zini rivojlantirish, mustaqil ta‘lim olishni rag‘batlantirish, oson o‘quv uslublarini o‘rganish, kam vaqt mobaynida hajm va sifat jihatdan ko‘lami katta ma‘lumotlarni osonlik bilan o‘zlashtirish usullarini o‘zida kashf etish kabi komponentlarni o‘zida jamlagan ko‘rinishlari mazkur strategiyalarining modern turlari sifatida baholanadi.

Ta‘lim oluvchi jamiyatda muvafaqqiyatga erishgan shaxs sifatida kamolga yetishi uchun o‘z ehtiyojlari savfiga o‘qish, bilim olish, ko‘nikmalarni mustahkamlash kabi harakatlarni turmush tarzining ajralmas qismiga aylantirishi zarurligini, o‘quvchi ongida muntazam ravishda o‘z ustida ishlash ko‘nikmasini kundalik hayotiy ehtiyoj sifatida qabul qilinishida dastlabki turkini pedagog o‘z vaqtida bera olishi muhim ahamiyatga ega.

D. Kidd (Kanada), M. Noulz (AQSh), P. Djarvis (Angliya) kabi olimlarning pedagogik qarashlarida ilgari ketishga mo‘ljall olish g‘oyasi muhim nazariy asos sifatida e‘tirof etiladi. Bu kontekstda nafaqat oliy ta‘limga tayyorgarligi, balki faoliyatining undan keyingi bosqichlarida ham o‘qituvchi pozitsiyasini davr talablariga hamohang tarzda kasbiy darajasini uzluksiz oshirib borish orqali faoliyatini yuritishga qodir bo‘lgan umrbod o‘rganuvchi o‘rnida belgilash qimmatli yondashuv sifatida tasavvur qilinadi. O‘qituvchi faoliyatiga qo‘yiladigan yangi talablar hamda chaqiriqlarga tez va samarali munosabat bildirgan holda uning mustaqil ravishda o‘zgartirishlar kirita olish kompetentligi ham zaruriy sifat tariqasida baholanadi. [5]

O‘qitishning dolzarb muammolariga bag‘ishlangan kurslar tashkil qilish, ilg‘or o‘qituvchilarning ish tajribasini o‘rganish va ommalashtirish o‘qituvchilarning o‘z faoliyatlarini tashxislashlarini ta‘minlash, pedagoglarning kreativ salohiyatlarini bosqichma-bosqich rivojlantirish zarurligidan kelib chiqib, individual rivojlanish faoliyatini qo‘llab-quvvatlash ta‘lim oluvchida o‘quv strategiyasi tushunchasini shakllanganlik darajasi muhim sanaladi. Schumaker va Deshlerlar [3] yondashuviga ko‘ra o‘quv strategiyasi maktabda, shuningdek, akademik bo‘lmagan sharoitlarda ta‘lim mazmunini o‘rganish yoki boshqa vazifalarni yanada samarali bajarish uchun shaxsning muayyan ko‘nikmalar to‘plamini tashkil qilish va ishlatish usuli.

O‘quv strategiyasi bo‘yicha ko‘rsatmalar o‘quvchilarga qanday o‘rganish lozimligi, muammolarni qanday hal etish usullari va muvafaqqiyatga erishish uchun o‘rgangan ma‘lumotlaridan qanday foydalanishni o‘rgatish orqali o‘qish jarayonini osonlashtiradigan tamoyillar hisoblanadi. O‘quv strategiyalari imtihondan o‘tish uchun o‘qish rejasini ishlab chiqishni o‘rganish, ma‘lumotlar mazmunini tushunishni nazorat qilib borish, o‘quv materiallarini aniqlashtirish va natijalarni baholashni ham o‘z ichiga oladi. O‘quv strategiyalari umr davomida o‘qib o‘rganishning (lifelong learning) tamoyili bo‘lib, quyidagicha bosqichli startegiyalarni ishlab chiqishni nazarda tutadi:

- maqsadlarni belgilash;
- o‘z-o‘ziga o‘rgatish;
- o‘z-o‘zini nazorat qilish;

Mazkur jarayonda ta‘lim beruvchi o‘quv ko‘nikmalari bo‘yicha maslahatchi maqomiga ega bo‘ladi. O‘quv strategiyalari bo‘yicha maslahatchiga aylangan pedagog o‘quvchilarga o‘quv dasturi materialining mazmunini yoki muayyan ko‘nikmalarni o‘rgatish bilan birga, qanday qilib o‘rganishni o‘rgatadi. Jarayonda pedagog imkoniyatlar bo‘yicha ko‘rsatkichlarga asoslanib, har bir o‘quvchiga o‘ziga kerak bo‘lgan individual o‘quv strategiyalarini ishlab chiqish yoki takomillashtirishga yordam berish uchun mo‘ljallangan maxsus amallar ketma-ketligini rejasini tuzadi va tanishtiradi, o‘quv yili mabaynida muntazam ravishda kuzatadi. O‘qituvchi o‘quvchilariga quyidagi turlarga mansub o‘quv strategiyalarini ishlab chiqishda yordam berishi mumkin: vaqtni boshqarish va tashkil etish, matnni o‘qish va tushunish, ma‘lumotni o‘rganish va eslab qolish, yozib borish va qayd etib qo‘yish, samarali muloqot qilish, motivatsiya, muammoni hal qilish, topshiriq natijasini sifat jihatidan oshirish.

Dunyo hamjamiyati bugungi kunda o‘quv strategiyalarini ma‘lumotlarni o‘rganish va vazifalarni yanada samaraliroq bajarish kabi maqsadlarda foydalanishni asoslaydi. Mazkur strategiyalar quyidagi

maqsadlarda yordam berishini nazarda tutadi: matnni o'qish va tushunish, loyihalar va yozma ishlarni bajarish, eslatmalar yozib olish, vaqtni boshqarish, tashkil eta olish, ma'lumotlarni o'rganish va eslab qolish, test topshirish, muammoni hal qilish, o'z-o'zini himoya qilish. O'quv strategiyalari bo'yicha maslahatchi ta'lim oluvchining jismoniy imkoniyatlari, nogironlik bilan bog'liq ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda ta'lim oluvchi bilan birgalikda kerakli o'quv strategiyalarni ishlab chiqish yoki takomillashtirishga mo'ljallangan mahsus mashg'ulotlar ketma-ketligi rejasini yaratadi.

Yurtimizda ushbu amaliyotni o'quv jarayoniga tadbiiq etish yuzasidan bugun yechimini kutayotgan masalalar bisyor. Ayni vaqtda, o'qituvchilarning aksriyati o'quvchilarga faqat ta'lim mazmunini sifatli yetkazib berish bilan cheklanib qolayotgani sir emas. Mavzu miqyosida belgilab olingan ma'lumotlar sifati birinchi o'ringa ko'tarilgan ayni vaqtda, mazkur ma'lumotni o'quvchi qay darajada o'zlashtira olishi ehtimolini prognozlash biroz e'tibordan chetda qolmoqda. Innovatsion g'oyalar bilan boyitilgan mazmunni qanday usullar, strategiyalar yordamida "hazm" qilish usullarini o'quvchiga o'rgatish, shakllantirish va takomillashtirish borasida yangi izlanishlar olib borilishi maqsadga muvofiq.

Pedagoglar uzluksiz ta'lim jarayonining eng muhim bo'lagi sifatida o'z faoliyatini doimiy ravishda rivojlanib, o'zgarib boradigan ijtimoiy-iqtisodiy hamda kasbiy sharoitlarga moslashtirib borishi, mahoratini, kasbiy va shaxsiy kompetentliligini rivojlantirishi uchun yangiliklarni ijod qilishi lozim. O'qituvchi doim kasbiy bilimni boyitish, ko'nikmalarni uyg'unlashtirish, amalga oshirish kabi yangi bilim va tajribalarga ochiq bo'lishi muhim. Samarali ta'lim atributlarini tushunishda o'quvchilarga yordam beradigan strategiyalarni o'rganish, o'rgatish, ijod qilish, diognozlash ko'nikmasini har bir o'qituvchining kasbiy komponentliklariga kiritish muvafaqqiyatli ta'lim jarayonini kafolatlashi prognoz qilinmoqda.

1-rasm. O'quv strategiyalariga va an'anaviy yondashuvga asoslangan o'qitishda o'qituvchi o'rtasidagi farqlar

L.S.Viygotskiyning ta'lim va rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlik haqidagi kontseptsiyasiga[5.94] muvofiq o'quv jarayoni olingan nazariy bilimlar orqali amalga oshiriladi. Biroq, ta'lim faoliyatining o'zi pirovardida birgina bilim olishga emas, balki muayyan faoliyat turlarini shakllantirishga qaratilgan jarayon ekanligiga ham urg'u beradi. Bugungi kunda rivojlangan davlatlarda o'quv faoliyatini shakllantirish va rivojlantirish jarayoni ta'lim faoliyati mualliflari tomonidan ta'lim vazifalarini bajarish jarayonida o'quvchilarda shakllangan motivlardan kelib chiqadigan turli xil harakat va usullardan ko'nikmani o'zlashtirishga qaratilgan faoliyat sifatida talqin qilinmoqda.

Yangi o'qish usullarini, harakatlarini o'zlashtirish o'quvchilarda o'z-o'ziga o'rgatish ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida o'qituvchining faoliyati va o'rgatish qobiliyatlari orqali amalga oshiriladi.

Strategik yondashuvni qo'llashda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi bir xil bo'lmashligi nuqtai nazaridan har bir o'quvchining o'z ehtiyojlariga alohida e'tibor qaratishni lozim. Hamkorlik tamoyillari asosida tashkil qilingan o'quv faoliyati nafaqat tushuntirish, balki, ko'rsatish, savol bera olish, hayot bilan bog'lash, eng yuqori natijalar tahlili, fiziologik imkoniyatlar sarhisobi va boshqalarga asoslanadi. Ushbu yondashuvda ta'lim olishning har qanday turida, masalan, an'anaviy, innovatsion, masofaviy-onlayn yoki mustaqil ta'lim turlarida o'quvchilarda akademik maqsadni qo'ya olish va mazkur maqsadga yetaklovchi individual harakat trayektoriyasini yarata olish ko'nikmasini shakllantirish masalasi maqsad qilinadi. Kutilgan natijaga erishish yo'lida o'zini yo'naltira olish va o'z-o'zini rag'batlantirish ko'nikmasini shakllantirishlari ham nazarda tutiladi.

Xulosa. Jamiyatimizda barkamol insonni tarbiyalash jarayonida o'qituvchilarning ijtimoiy-pedagogik qarashlari va bilimlarini kengaytirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayonning mazmuni, shakllari, vositalari, usullari, metodlarini boyitishda o'quv strategiyalaridan foydalanish amaliyotini qo'llab-quvvatlash va tashkil etish maqsadga erishilgan ta'limning asoslaridan biri bo'la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

Ibragimov A.A. Xalq ta'limi xodimlari malakasini oshirish tizimini modernizatsiyalash parametrlari. – T.: “NAVRO‘Z” 2019.

Ibragimov A. Pedagog xodimlar kasbiy kompetentliligini takomillashtirishga ilmiy-metodik hamrohlikning pedagogik-psixologik xususiyatlari // O'zMU xabarlar. – Toshkent, 2017. – №1/5. (13.00.00; №15).

Muslimov N.A. va boshqalar. Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentliligini shakllantirish texnologiyasi. – T.: “Fan va texnologiya”, 2013.

Musurmanov R. Pedagogik tajriba-sinov ishlarini joriy etish mexanizmlari. - T.: “O'zPFITI”, 2013.

Выготский, Л. С. Психология развития ребенка: сб. избр. тр. / - Москва: ЭКСМО, 2003. – 94б

Давыдов В.В. Теория развивающего обучения: монография. – М.: Интор, 1996.

Дворникова Т. А. Психологические факторы развития учебных стратегий студентов // Автореф. дисс.... канд. психол. наук. Санкт-Петербург. – 2017.

Савинова Л.Ф. Современные модели повышения квалификации: опыт, проблемы, перспективы // Научные обеспечение системы повышения квалификации кадров. – Челябинск, 2013.

<https://cambriancollege.ca>

www.ziyonet.uz